

SUBIEKTYWNE NORMY A INTENCJA UŻYWANIA SUBSTANCJI PSYCHOAKTYWNYCH PRZEZ NASTOLATKÓW

**Krzysztof Ostaszewski, Krzysztof Bobrowski, Anna Borucka,
Agnieszka Pisarska**

Pracownia Profilaktyki Młodzieżowej „Pro-M”
Zakładu Promocji Zdrowia Psychicznego
Instytutu Psychiatrii i Neurologii w Warszawie

RELATIONSHIP BETWEEN SUBJECTIVE NORMS AND ADOLESCENTS' INTENTION TO USE ALCOHOL, TOBACCO AND DRUGS

ABSTRACT – The aim of the study was to analyze the relations between the intention of usage of: alcohol, tobacco, marihuana, and its predictors, which according to Ajzen's and Fishbein's Theory of Reasoned Action and Ajzen's Theory of Planned Behaviour, are subjective norms, normative beliefs, perceived behavioural control and attitudes towards drug use. The strength of these relations was tested against significant risk factors described in other adolescent research, such as: participation in youths social meetings during which drugs were taken, encountering offers of use and pressure experience, previous usage of particular substance, early initiation age for drugs, anti-health parent's behaviours, parental practices as well as adjustment to the school requirements.

554 students aged 14.5-16.5 in Warsaw chosen at random took part in research conducted in 1999. A self-report questionnaire was used to collect data from the students.

In order to get the answers to the question raised in the study a method of hierarchical logistic regression stepping – block variants was applied. The results confirmed that subjective norms against other analyzed variables are one of the strongest factors for intention of drug use. Only previous experiences with drugs were stronger factor than subjective norms. The research confirmed as well that normative beliefs of teenagers and their perceived ability to cope with peer pressure were significant factors for drug use intention. However the relation between variables and intention to use was not that strong and direct as in case of subjective norms. The attitudes towards use were significantly correlated only with intention to mari-

huana use, but they are not significantly related to alcohol-use intention and tobacco use intention.

The results draw attention to the normative education importance as a promising direction of drug primary prevention.

Key words: subjective norms, normative beliefs, intention, alcohol, tobacco, drugs, adolescents.

WPROWADZENIE

Celem badań nad profilaktyką chorób psychicznych jest identyfikacja przyczyn i skutecznych sposobów zapobiegania zaburzeniom psychicznym w tym nadużywaniu substancji psychoaktywnych. W centrum uwagi tak rozumianej profilaktyki znajduje się badanie potencjalnych zwiastunów choroby lub zdrowia, zwanych odpowiednio czynnikami ryzyka oraz czynnikami chroniącymi (6). Wiedza o tych czynnikach dostarcza naukowych podstaw do opracowywania i sprawdzania skuteczności interwencji profilaktycznych. Programy wykorzystujące wiedzę naukową osiągają coraz lepsze rezultaty w zapobieganiu zaburzeniom psychicznym i problemom behawioralnym (23).

Wciąż niska, w stosunku do oczekiwań, skuteczność psychoedukacyjnych działań profilaktycznych nastawionych na zapobieganie używaniu substancji psychoaktywnych przez młodzież szkolną skłania do nowych poszukiwań badawczych. Bardzo obiecujące są badania nad skutecznością tych interwencji profilaktycznych, które uwzględniają normatywny wpływ otoczenia społecznego na używanie substancji psychoaktywnych przez młodzież. Obejmują one działania polegające na korygowaniu błędnych przekonań i umacnianiu wśród młodzieży norm jednoznacznie sprzeciwiających się używaniu substancji psychoaktywnych (3, 16, 17). Działania te noszą miano edukacji normatywnej. Podstaw dla tej strategii dostarczają między innymi teoria uzasadnionego działania Ajzena i Fishbeina (ang.: *Theory of Reasoned Action, TRA*) (1) oraz jej rozwinięcie – teoria planowanego działania (ang.: *Theory of Planned Behavior TPB*) (2). Opisują one procesy poznawcze, które poprzedzają ludzkie działania. Zgodnie z TRA i TPB działanie poprzedza świadomy zamiar, czyli intencja zrobienia czegoś. Z kolei intencja kształtuje się pod wpływem subiektywnej normy i indywidualnej postawy względem tego zachowania. Teoria planowego zachowania zakłada trzy determinanty intencji i obok dwóch już wymienionych wprowadza dodatkowy czynnik: przekonanie dotyczące kontroli nad planowanym zachowaniem.

Subiektywne normy (ang.: *subjective norms*) są wynikiem specjalnego rodzaju przekonań zwanych przekonaniem normatywnym (ang.: *normative beliefs*). Są to przekonania danego człowieka o tym, na ile znaczące dla niego osoby akceptują lub nie akceptują planowane przez niego zachowanie. Autorzy TRA podają, że dla wielu zachowań znaczącymi osobami są rodzice, współmałżonek, przyjaciele, rówieśnicy, współpracownicy, sąsiedzi, a także w niektórych przypadkach eksperci, lekarze czy inni specjaliści. Przekonania normatywne odzwierciedlają wpływy społeczne i są odbierane jako rodzaj presji społecznej zachęcającej lub zniechęcającej do podjęcia danego zachowania. Według TRA subiektywne normy zależą nie tylko od przekonań